

L'Arxiu i Museu de l'educació de les Illes Balears

XVIII JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

doi: 10.3306/JELINCA.18.161

Antoni Aulí Ginard¹ i Joan Pons Julià²

1: mestre de Primària i d'Educació Física. toniag10@hotmail.com

2: mestre de Primària i d'Audició i Llenguatge. joanponsjulia@gmail.com

Paraules clau: Inca, museu, arxiu, biblioteca, educació.

Resum. *L'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears (AMEIB) és una institució cultural i educativa creada pel Govern de les Illes Balears. Les seves actuacions van dirigides a rescatar, recollir, catalogar, restaurar, conservar i analitzar qualsevol material relacionat amb el món educatiu de la nostra comunitat. Es va crear mitjançant el Decret 107/2001, de 3 d'agost de 2001, publicat el 12 d'agost. És el segon museu pedagògic més antic d'Espanya i el primer que conjunta arxiu, museu i biblioteca especialitzada. El seu àmbit d'actuació integra totes les illes de la nostra comunitat i, per tant, afecta a tots els seus habitants.*

1. *L'AMEIB es divideix en tres àrees bàsiques: l'arxiu, el museu i la biblioteca.*
2. *Els fons són conjunts de peces donats o dipositats per un particular i que integren un conjunt homogeni. Per aquest motiu es considera necessari que no se separin i es reparteixin a cada una de les àrees. Actualment l'AMEIB desenvolupa múltiples tasques dins l'àmbit educatiu, d'entre les quals destaquen: investigació històrica i la seva difusió, realització d'exposicions temàtiques, atenció als investigadors, col·laboració amb entitats i institucions, recollida i catalogació de cessions diverses, i atenció als visitants.*

Keywords: Inca, Archive, Museum, Library, Education.

Abstract: *The Archive and Museum of Education of the Balearic Islands (AMEIB) is a cultural and educational institution created by the Government of the Balearic Islands. Their actions are aimed at rescuing, collecting, cataloging, restoring, conserving and analyzing any material related to the educational world of our community. It was created through Decree 107/2001 of August 3, 2001, published on August 12. It is the second oldest pedagogical museum in Spain and the first*

that combines a specialized archive, museum and library. Its scope of action integrates all the islands of our community and, therefore, affects all its inhabitants.

The AMEIB is divided into three basic areas: the Archive, the Museum and the Library. The funds are sets of pieces donated or deposited by a particular and that integrate a homogeneous set. For this reason it is considered necessary that they do not separate and be carried out in each of the areas. At present, AMEIB develops multiple tasks within the educational field of which they stand out: historical research and dissemination, thematic exhibitions, attention to researchers, collaboration with organizations and institutions, collection and cataloging of different assignments and attention to the visitors.

1. Introducció

Es considera que el primer museu pedagògic va ser el de Londres, sorgit a partir de l'Exposició Universal de 1851. La seva col·lecció estava composta inicialment per elements i estris relacionats amb totes les activitats de l'ensenyament. El 1879 Jules Ferry fundà a França el Musée pédagogique amb la finalitat de donar suport a la construcció del sistema educatiu nacional i de promocionar la renovació educativa.

Durant el segle XIX, es consolidaren a Europa els museus pedagògics associats al desenvolupament de l'escolarització i per contribuir a la formació dels professionals de l'ensenyament que havien de fer possible la consolidació dels sistemes escolars.

A Espanya es va crear, per Decret del 6 de maig de 1882, el Museo Pedagógico Nacional, que va tenir una gran fama a Europa i Amèrica. Era una institució inspirada en els principis de la Institución Libre de Enseñanza (ILE). De fet, va ser dirigit fins a la seva jubilació el 1927 per un dels intel·lectuals més representatius de l'ILE, el pedagog i historiador de l'art Manuel Bartolomé Cossío. El Museu es va instal·lar a Madrid i la funció que havia d'exercir, segons el seu director, era la següent:

“El Museo debe ayudar a la formación de los educadores, siendo centro y exposición permanente y viva del estado de nuestras escuelas; cumpliendo luego igual fin con respecto a las del extranjero y haciendo, por último, que el contraste entre unas y otras aparezca muy claro, excite la atención y arroje la luz de todo contraste bien establecido” (Otero Urtaza, 1994: 153).

El 1918, imitant el de Madrid, es va crear el Museu Pedagògic Provincial de les Balears. La seva funció era també la de formar els mestres mostrant objectes didàctics, exposicions de treballs d'alumnes i fent seminaris i cursos sobre temes educatius. En les últimes dècades s'ha produït a Europa i Amèrica un extraordinari desenvolupament d'institucions que s'inspiren en aquells museus pedagògics o que, fins i tot, com en el cas del Musée national de l'Éducation, mantenen continuïtat amb elles. La importància que té el desenvolupament dels museus d'educació a l'actualitat es manifesta a les trobades de la International Symposium for School museums and School History Collections, que el juliol d'aquest any ha celebrat el seu XVII Simposi Internacional a Dordrecht (Holanda). El tema d'aquest simposi va ser “Mirant cap al futur”, presentant la història de l'escola per a una nova era.

Després d'un llarg buit, al final dels anys vuitanta, van obrir les seves portes dos museus, el Museo del Niño y Centro de Documentación Escolar d'Albacete i La escuela de entonces, que es va organitzar al Centre de Professors d'Osca. Ja a la dècada dels noranta es creà el Museo de Historia de la Educación 'M. B. Cossío', de la Universidad Complutense de Madrid (1995); el Museo Pedagógico Infantil, a la Facultat de Belles Arts de la Universidad Complutense (1995); o La última escuela de Otones de Benjumea, en aquest poble de Segòvia (1997). Ja iniciat el segle XX aparegueren dues institucions oficials a dues comunitats autònomes: el Museo Pedagógico de Galicia el 2000 i el nostre Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears el 2001, que ja funcionava des del 1995.

La creixent sensibilitat cap a la importància de conservar i estudiar el patrimoni històric de l'educació ha impulsat també el moviment associatiu en aquest camp. El 2001 es va organitzar a Santiago de Compostel·la unencontre de persones interessades en el tema amb el nom de Foro de Museísmo pedagógico, organitzat pel Museo Pedagógico de Galicia. Un esdeveniment que va tenir continuïtat en l'encontre de museus i historiadors de l'educació, organitzat per l'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears i el Grup d'estudis d'Història de l'Educació de la UIB, que es va celebrar el 2002 a Palma/Inca. En aquesta trobada es va acordar constituir la Sociedad Española para el Estudio del Patrimonio Histórico-Educativo (SEPHE), que finalment va començar a funcionar el 2004. La propera trobada d'aquesta societat, que serà ja la vuitena, tindrà lloc a Mallorca el novembre de 2018, organitzada pel Grup d'Estudis d'Història de l'Educació i amb la col·laboració de l'Arxiu Museu d'Història de l'Educació.

Diversos són els factors que han impulsat aquesta revalorització del museisme pedagògic. En primer lloc, una nova concepció dels museus que han deixat de ser, ja fa dècades, magatzems d'objectes per convertir-se en espais que estimulen experiències i aporten materialitat per permetre diàleg, interacció i formació. Les tecnologies de la informació afavoreixen la interacció i complementen la pura contemplació dels objectes. Les propostes d'activitat que es poden fer a partir de les temàtiques pròpies dels museus, en les quals poden participar els visitants, poden introduir elements lúdics, complicitats i empaties entre el públic del museus i els objectes que poden despertar identitats compartides en el present i amb el passat.

També, la revalorització dels museus pedagògics o educatius se sustenta en una creixent valoració de les fonts materials a l'hora de reconstruir i interpretar el passat de l'educació. La història tradicional considerava quasi exclusivament les fonts escrites, però la moderna història que comença a les primeres dècades del segle XX es va anar interessant per totes les fonts. En la història de l'educació actual es reconeix que els objectes, així com les imatges i altres fonts poc usades abans, ens poden donar molta informació sobre la pràctica educativa i en general sobre com era l'escola d'abans.

2. Antecedents històrics i inicis de l'AMEIB

L'any 1918, per iniciativa de l'inspector Joan Capó Valls de Padrinas, es va crear a Palma el Museu Pedagògic Provincial a imitació del que ja existia a Madrid. Aquesta entitat, que va perdurar fins a l'inici de la Guerra Civil, va constituir un veritable motor de la renovació educativa per a totes les Illes i, especialment, per a Mallorca. No obstant això, els esdeveniments tràgics del 18 de juliol de 1936 van acabar amb tota la seva tasca, però no amb les seves arrels. Aquest Museu no tenia un caràcter museogràfic o museològic, sinó que actuava com

a centre de formació del professorat i de recursos. De fet, quan anys més tard es va crear el primer Centre de Recursos de la província, el personal encarregat del seu muntatge va ser molt conscient que actuaven com a hereus d'aquella venerable institució.

Fou el director d'aquest centre, Bartomeu Llinàs Ferrà, el primer que es va preocupar per salvar algunes peces històriques o conjunts valuosos per a la història de l'educació de les Illes Balears. La sort va ser que aquest director va acabar sent inspector d'Educació, director provincial, director general d'Educació i, entre 2009 i 2011, conseller d'Educació del Govern de les Illes Balears. A ell es deu tota la iniciativa de la creació de la institució.

A més de la iniciativa personal es van donar una sèrie de condicions que van permetre la creació del que, amb el temps, seria l'AMEIB. En primer lloc, el "rescat" a principis de la dècada dels 90 de les restes del que semblava ser la Biblioteca del Museu Pedagògic Provincial de Joan Capó. Es tractava d'una col·lecció valuósíssima de llibres (encara que incompleta) que va permetre deduir la seva importància en els moments de la seva màxima esplendor. Provisionalment es va disposar en una dependència del CEP de Palma de Mallorca.

No obstant això, es va produir un altre fet menys feliç. Bona part de l'arxiu de personal de la Direcció General del MEC es va inundar d'aigües fecals, amb la conseqüent destrucció de tots aquells expedients que es trobaven a menys d'1,50 metres del terra, i alguns altres quedaren en molt mal estat. Es requeria una mesura dràstica, ja que no només es trobava en perill la documentació de caràcter històric, sinó la que habitualment manejava i necessitava l'administració educativa. Aquests fets van coincidir amb la creació d'un nou IES a la ciutat d'Inca, que implicava que quedàs buit l'antic edifici de l'Institut de Formació Professional. La primera mesura va ser traslladar l'arxiu del MEC i de la Conselleria d'Educació i Cultura a aquestes dependències.

Es va fer càrrec de la tasca la primera directora del CPR d'Inca, Antònia Aina Ramis Coll, que continuà el seu treball a l'AMEIB fins a l'any 2002. Durant cinc anys, sola, amb l'ajuda d'objectors de consciència o d'altres docents, va anar muntant la institució. Es va traslladar a les noves dependències tota la documentació existent; es van recollir dels magatzems de l'administració i de centres educatius diversos materials, i es va iniciar la tasca de neteja, restauració i catalogació del fons. Ara bé, la institució no tenia encara un marc legal en què moure's. No va ser fins a la publicació del Decret 107/2001, de 3 d'agost de 2001, de la Conselleria d'Educació i Cultura (publicat al BOIB de l'11 d'agost), que es va solucionar aquest problema.

3. Objectius

Els principals objectius de l'AMEIB, recollits en el Decret de creació de l'any 2001, són:

- Recollir, catalogar, restaurar i conservar tot tipus de documentació i materials relacionats amb l'educació a les Illes Balears, atenent no només al passat, sinó també al present amb vista al futur.
- Fer exposicions temàtiques per difondre i fomentar el coneixement de la història de l'educació a les Illes Balears.
- Impulsar la recerca i les publicacions sobre temes historicoeducatius.
- Posar a disposició dels investigadors els seus fons arxivístics, bibliogràfics i museístics.

- Col·laborar amb institucions i agents socials de les Illes Balears relacionats amb l'educació, especialment amb la Universitat de les Illes Balears, els sindicats, els col·legis professionals i les associacions que actuen en l'àmbit educatiu.
- Projectar la història de l'educació de les Illes Balears, així com el seu patrimoni, a nivell estatal i internacional.

4. Àrees

L'AMEIB s'estructura en tres àrees d'actuació:

A) ARXIU: custodia fonamentalment documents manuscrits, mecanoscrits o provinents de suport informàtic, derivats del funcionament administratiu i educatiu de les institucions, centres, professors, alumnes i particulars de les Illes Balears. Cal destacar els documents provinents de les diferents seccions:

1. Administrativa (Personal, Escoles Privades, Guerra Civil, Junta Provincial, Construccions escolars i Secretaria particular).
2. Les antigues direccions provincials del MEC.
3. Inspecció educativa (abans SITE, ara SIE).
4. Unitat de Programes Educatius (UPE) ja extingida i de la qual es conserva íntegrament tota la documentació.
5. Diferents centres educatius de les Illes Balears.
6. Material didàctic aportat pels centres.
7. Col·leccions factícies, que són conjunts documentals homogenis per la seva procedència, donatari o estructura interna, quasi sempre procedents de particulars.

També es conserven:

- Més de 12.000 expedients de docents de les Illes, des de finals del segle XIX fins als nostres dies.
- Nòmines, de les quals es conserven documents des de 1905.
- Expedients de legalització d'escoles privades des de principis del segle XX.
- Arxius històrics de centres, amb especial menció al de l'escola de Búger.

B) MUSEU: compta amb abundant mobiliari, vestuari, maquinària, aparells i material didàctic provinent de les institucions educatives, centres, alumnes i professors de les Balears, catalogats en els següents apartats:

1. Mobiliari, que alberga qualsevol tipus de moble que hagi estat integrat en el sistema educatiu. Els més importants són els que componen l'aula de classe Maria Ballester, però també els que han format part de la direcció, secretaria, despatxos mèdics, tallers i laboratoris de diversos centres educatius.
2. Aparells i elements tecnològics que s'han utilitzat en el treball escolar o en les administracions: màquines d'escriure, elements de reprografia, fotocopiadores, projectors, aparells per a la formació professional i laboratoris.
3. Estris, és a dir, tot un conjunt d'eines que permeten desenvolupar el procés d'ensenyament-aprenentatge: instruments i suports d'escriptura, maletes, caixons, tinters, materials de costura, dibuix, treballs manuals...

4. Material escolar, que alberga una col·lecció d'objectes que formen part de la vida quotidiana dels espais educatius i confeccionats pels propis mestres com són: jocs didàctics, materials de lectura i escriptura, maquetes, models tridimensionals, cartells, etc. Una menció especial mereixen els mapes murals, dels quals el Museu en té inventariats uns 600, datats des de principis del segle XX fins a la primera dècada del XXI.
5. Treballs escolars, com ara àlbums de treballs, investigacions, quaderns de classe, treballs manuals, quaderns de rotació...
6. Instruments musicals, com per exemple un piano de paret d'un centre escolar d'Inca.
7. Símbols d'identitat com estendards, banderes, escuts, logos, encunys, tamps i altres elements diferenciadors de cada centre.
8. Orfebreria, que integra elements metàl·lics de caràcter útil, decoratiu o honorífic i que han format part de la vida dels centres educatius, com les peces litúrgiques d'un institut de formació professional (sagrari, calze, copa, setrills), condecoracions, medalles...
9. Vestuari, que guarda algunes peces especials com una casulla de seda o determinats elements particulars, com dos vestits de primera comunió confeccionats a les classes de costura, una bata de mestre i diverses bates de nins.
10. Juguines dipositades per particulars i que es trobaven als centres escolars com pepes, bressols, cuinetes...
11. Gravats i estampats, litografies, fotogravats, retrats de personalitats, mapes, cartells, làmines..., amb o sense vasa.
12. Diplomes i títols.

C) BIBLIOTECA: especialitzada en història de l'educació, actualment allotja més de 11.000 títols i algunes col·leccions de revistes d'origen divers, incloent llibres de professors, guies, solucionaris, quaderns de preparació de classes, llibres de text, de cultura general, enciclopèdies, quaderns d'exercicis, així com manuscrits sense voluntat de publicació, mecanografiats, informes, memòries de llicenciatura. Són destacables els títols recollits o publicats per l'antiga seu de la delegació del Ministeri de Cultura; les restes de la Biblioteca del Museu Pedagògic Provincial; les biblioteques que es desmunten a diversos centres educatius, tant de secundària com darrerament de primària; donacions particulars, mestres jubilats, etc. Malgrat això, encara es detecten llacunes en la nostra col·lecció de llibres editats a les Illes Balears, dels quals estam desproveïts, com és el cas de llibres que tractin dels primers anys de l'LGE.

La secció Biblioteca compta amb tres objectius bàsics:

1. Consulta i documentació al servei del personal de l'Arxiu i Museu.
2. Recerca i consulta per a investigadors.
3. Fons d'investigació, ja que recull obres de temàtica educativa.

5. Els fons

Els fons són conjunts de peces donats o dipositats per un particular i que integren un conjunt homogeni. Per això mateix es considera necessari que les peces no es fraccionin i es duguin a cada una de les àrees de l'AMEIB.

Així un determinat fons pot tenir materials del museu, documents o llibres, però es cataloguen junts i integren un conjunt. Els fons es coneixen pel nom del seu autor o donatari.

El més important que es conserva a l'AMEIB és el fons Magdalena Ramis Vidal. Magdalena Ramis va néixer a Palma tot just quan el nou segle acabava de tombar i el remor de la Primera Gran Guerra era encara present. Era filla de metge i mestressa de casa, i membre d'una família nombrosa d'aquell temps. Des de ben petita volgué ser mestra, però no una mestra qualsevol.

La seva família, també, volgué la millor educació per a ella. Les primeres lletres les rebé en el Col·legi de la Puresa, que era una de les millors escoles femenines de Mallorca d'aquells moments. Allà va estar fins al 1926. Però ella volia anar més enllà, i es matriculà a l'Institut Balear per obtenir el títol de batxiller. No li bastà el títol de batxiller elemental (1930), sinó que volgué arribar fins al final.

A l'Institut formà part d'una petita, però interessant, promoció. Per primera vegada, nins i nines compartien les mateixes aules, i entre els professors tengué el més destacat de l'intel·lectualisme del seu moment: Gabriel Alomar, Lluís Ferbal...

Sembla ser que s'inclinà més per les assignatures de ciències, com ho demostren els certificats d'excel·lència i les matrícules d'honor que se li concediren.

Tot just amb les primeres reformes de la República ingressà a l'Escola Normal, on tengué la sort de tractar amb un dels millors conjunts de docents que passaren per aquelles aules: Roig, Vinyes, Eyaralar... Allà tenia un gran avantatge sobre altres companys, com era haver estudiat el batxiller superior. Tenia la ciència, però li mancava la didàctica.

1937, octubre. Havia fet l'any de pràctiques a l'escola de nines de les Drassanes, i fou nomenada com a mestra provisional de Sant Josep (Eivissa) amb sou de 3.000 pessetes. Pocs mesos després de començar a exercir caigué malalta, segurament de tuberculosi.

El seu pare, metge, no pogué fer res per salvar-la. La seva família replegà tot aquell material que havia fet durant els seus estudis a la Normal. Anys més tard els donà a l'AMEIB.

6. Gestió dels fons

Com diu l'article 4.1 del Decret de creació de l'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears: "Es considera que el fons adient de l'Arxiu i Museu és tot aquell mobiliari, material didàctic, documents gràfics, sonors i visuals, llibres antics, publicacions periòdiques o qualsevol altre tipus de material que tenguí relació amb el passat, present o futur de l'educació de les Illes Balears."

D'aquesta forma es nodrirà de les cessions que pugui rebre d'institucions i persones físiques, dels depòsits que facin aquestes de forma indefinida o temporal i, si és el cas, podrà realitzar adquisicions a càrrec del pressupost que tengui assignat per la Conselleria d'Educació, sempre que siguin interessants per millorar de forma substancial el seu patrimoni, no només del passat, sinó pensant en el que puguin representar en el futur, per a la història de l'educació. Aquesta partida especial que pot ser destinada a l'adquisició de materials ha d'ésser inclosa en el pressupost anual de l'Arxiu i Museu tenint en compte que la Conselleria d'Educació, segons la legislació vigent, pot exercir el dret de tempteig i de retracte segons l'article 32 de la Llei de patrimoni. Sempre que es faci una adquisició ha de constar en acta, explicitant clarament les condicions per les quals passa a ser custodiada. Totes les despeses referents al seu transport, assegurança, conservació i restauració corren a càrrec de l'Arxiu i Museu.

Sempre que es faci entrega de la propietat de les donacions a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears aquestes seran considerades com una cessió. Si una cessió continua en mans dels propietaris o dels seus hereus, els quals volen conservar la propietat, es considerarà un dipòsit indefinit. Els propietaris en aquest cas poden establir les condicions d'exposició, préstec o consulta d'acord amb la direcció de l'Arxiu i Museu. Tant en el cas de les cessions com en el dels dipòsits indefinits es pot sol·licitar la declaració de bé d'interès cultural o de bé catalogat, als efectes administratius i fiscals oportuns.

No es pot fer desaparèixer cap documentació oficial, mobiliari escolar o materials referents a l'educació, que siguin considerats obsolets¹ i que estiguin en possessió dels organismes del Govern i centres educatius de les Illes Balears que depenen de la Conselleria d'Educació, sense que els responsables de l'Arxiu i Museu decideixin que es poden destruir. D'aquesta forma l'Arxiu i Museu pot recollir qualsevol tipus de materials antics o obsolets dels centres i institucions dependents de la Conselleria d'Educació.

Totes aquelles publicacions de caire educatiu, que en qualsevol tipus de suport puguin servir per ser consultades pels investigadors o el públic en general, de les quals no hi hagi més de tres exemplars, seran considerades fons bibliogràfic o documental, susceptibles de passar a l'Arxiu i Museu.

L'Arxiu i Museu pot prestar els materials dels quals disposa als consells insulars, ajuntaments, centres educatius o altres institucions que ho sol·licitin, els quals es faran responsables del seu transport, assegurança i restauració si fos necessària.

7. Passes a seguir per a la catalogació d'una cessió

- Obertura d'expedient. Núm. de registre.
- Primera catalogació (com a bloc). Identificació de cada objecte.
- Elaboració de l'informe preliminar corresponent (si cal) i remissió d'una còpia a la persona o entitat interessada
- Neteja, restauració i adequació del material.
- Separació dels objectes segons la secció a la qual pertanyen (si cal).
- Catalogació individualitzada del material en el marc de l'àrea que li correspon. En aquest procés, s'assignarà un número a cada objecte i s'introduirà a la base de dades corresponent.

1 És considerada documentació obsoleta aquella que compta amb més de 40 anys o la que, amb menys anys, no hagi estat consultada en els darrers cinc anys.

- Tot el procés de gestió dels fons es troba informatitzat mitjançant un programa dissenyat a partir de la base de dades ACCESS, que actua a través d'arxius creuats i que permet una fàcil catalogació per ser inventariats o una recerca ràpida en cas de ser consultats.

8. Exposició permanent

L'única sala d'exposicions que té l'actual AMEIB és l'aula Maria Ballester, situada en una dependència de l'entrada de l'antic Institut Llorenç Maria Duran (Escola Industrial) d'Inca, al carrer d'Antoni Torrandell. Maria Ballester Miquel fou una mestra nascuda a Manacor el dia 8 de maig de 1921 que va exercir com a interina a les escoles unitàries de nines de Portocristo i Artà. L'any 1954 va passar com a propietària a l'Escola del Santíssim Rosari de Manacor, on va fer de mestra fins dia 31 d'agost de 1973, en què es va clausurar el centre. Posteriorment va ser mestra de les escoles de Jaume I i Eugenio López, on es va jubilar l'any 1986. Dia 15 de juliol de 1998, va fer la cessió a l'AMEIB de setze pupitres de fusta de dues places, dos banquets de fusta, tres pissarres petites, cinc vases amb làmines, dos mapes d'Espanya i un cor de Jesús amb peanya; un material procedent de l'Escola del Santíssim Rosari que ella havia conservat perquè no es perdés des de la seva etapa a l'escola. Per aquest motiu, durant el curs escolar 2008-2009 es va canviar el nom d'Escola d'Ahir pel d'Aula Maria Ballester en honor seu i a la seva important tasca silenciosa de conservació del patrimoni educatiu.

9. Equips de feina

Des del mes de desembre de 1995 fins a l'actualitat, un total de setze docents han format part dels diversos equips de feina. Els càrrecs ocupats per aquests professionals de l'educació han estat: responsable (de 1995 a 2001), director/a (de 2001 a 2007), ATD (assessor/a tècnic/a docent), AD (assessor/a docent) i personal de suport. A dia d'avui la persona que més temps ha format part de l'equip ho ha fet durant divuit cursos escolars i la que menys, durant un.

LLINATGES I NOM	PERÍODE	CÀRRECS
AULÍ GINARD, ANTONI	1999- ?	ATD i AD
BUADES PONS, ANA	2003-2007	AD
BURGUERA BURGUERA, SEBASTIÀ	2009-2010	AD
CALAHORRO ESCOBAR, JOAN LLUÍS	1999-2000	ATD
CÁNOVAS SALVÀ, JOAN	2011-2016	ATD i AD
CARBONELL MATAS, JOAN	2007-2011	ATD
MATAS FERRIOL, LLUC	2000-2001	Suport
MARTÍ MUT, ANTONI	2000-2001	AD
OLIVER COLOM, FRANCISCA	2005-2008	Suport
PONS JULIÀ, JOAN	2016- ?	AD
RAMIS COLL, ANTÒNIA AINA	1995-2003	Responsable i ATD
RAMIS DE PLANDOLIT, ESPERANÇA	2007-2010	ATD
SALVÀ BIBILONI, JULI MIQUEL	2003-2004	Suport
SERRA I BARCELÓ, JAUME	2001-2003 i 2007-2011	Director i ATD
SOLER CAPÓ, JAUME	1995-1996 i 2011-2014	ATD i AD
TERRASA VENTAYOL, COLOMA	2003-2007	Directora

Fig. 1. Membres de l'entitat des de 1995

10. Consell Assessor

Pel mes de maig de 2016, en reunió presidida pel conseller d'Educació i Universitat Martí March, es va constituir el Consell Assessor de l'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears.

Aquest Consell, presidit per Bartomeu Llinàs Ferrà, compta amb els membres següents: Jaume Ribas, Coloma Ferrer, Bernat Sureda, Francisca Comas, Miquel Coll, Pere Carrió, Joana Maria Palou, Ricard Urgell, Francesca Tugores, Joana A. Blanch i Carolina Desel com a suplent.

11. Activitats realitzades (2001-2017)

- a. **Atenció als visitants.** El fet de no ser un museu a l'ús fa que el nombre de visitants sigui reduït. No obstant això, periòdicament es reben especialment visites concertades de particulars, centres educatius i sobretot alumnes de la UIB.
- b. **Atenció als investigadors.** Des de la creació de l'AMEIB (2001), constantment s'han atès les demandes dels investigadors, historiadors i particulars que han volgut consultar algun document o bloc documental de la secció d'arxiu. Des de l'any 2005 s'han emplenat 104 fitxes d'investigadors. Molts d'ells i elles han passat per l'AMEIB en més d'una ocasió.
- c. **Atenció a la Conselleria.** Es tracta d'un arxiu que custodia la documentació oficial de l'antic MEC² i de l'actual Conselleria d'Educació i Universitat, la qual cosa implica que l'AMEIB estigui permanentment a disposició de les necessitats dels organismes autonòmics educatius, a nivell de consulta, catalogació i arxiu de documents i expedients personals dels docents.
- d. **Col·laboració amb altres institucions.** Una de les col·laboracions habituals de l'AMEIB es duu a terme amb la Universitat de les Illes Balears, fonamentalment amb el Grup d'Estudis d'Història de l'Educació, del qual l'AMEIB és membre col·laborador. Anualment, els alumnes de Pedagogia hi realitzen visites guiades, a les quals se'ls dona a conèixer la institució i els seus fons. També s'ha col·laborat en la formació de pedagogs oferint-se com a centre de pràctiques fa més d'una dècada, i en la investigació, formant part de l'equip col·laborador en diversos projectes. Una altra de les col·laboracions destacables és la que durant alguns anys es va mantenir amb la Germandat de Mestres Jubilats, amb la qual es va signar un conveni durant el curs 2000-2001. Els membres d'aquesta associació ajudaren de forma voluntària durant diversos anys en tasques de catalogació i conservació documental. Durant els darrers deu anys hi ha hagut una estreta col·laboració amb l'Ajuntament d'Inca a través de les regidories de Cultura i Educació fonamentalment per realitzar exposicions temàtiques (vegeu l'apartat 7). Cal destacar de forma especial l'exposició sobre "L'Escola Franquista" realitzada de forma conjunta amb la UIB i l'Ajuntament d'Inca, amb el suport de la Direcció General d'Innovació i Comunitat Educativa, de la qual l'Arxiu i Museu forma part.
- e. **Concursos de fotografia educativa.** A partir de l'any 2000 l'AMEIB va organitzar una convocatòria bianual de concursos de fotografia que va durar fins a l'any 2006. En aquests concursos, escoles i particulars presentaren fotografies de l'època i històriques que van permetre al Museu crear una secció fotogràfica.
- f. **Conferències.** Des de l'any s'han realitzat diferents conferències amb l'objectiu de

2 Ministeri d'Educació i Ciència.

difondre tot el patrimoni documental i museístic de la institució. Les temàtiques desenvolupades han estat: la depuració del Magisteri entre 1936 i 1943. Després d'una introducció genèrica es fa referència als mestres i les mestres de les escoles públiques de cada indret.

- a) Presentació de l'Arxiu i Museu de l'Educació. Durant el període 2003-2007 es van realitzar aquestes conferències a tots els CEP³ de les Illes Balears.
- b) Lliçó inaugural de l'IES Llucmajor durant el mes d'octubre de 2017.
- g. **Exposicions.** Des del curs 2006-2007 s'han realitzat un total de 44 exposicions temàtiques, de les quals deu s'han duit a terme a Inca:
 - 2006-2007: Ses Voltes (Palma).
 - 2008-2009: Maria de la Salut, CEIP Alexandre Rosselló (Palma), Ses Cadenes (s'Arenal), Inca (Claustre de Sant Domingo).
 - 2009-2010: Algaida, Montuïri, CEIP Pràctiques (Palma), Santa Margalida.
 - 2010-2011: Vilafranca i Inca (IES Berenguer d'Anoia i CEIP Llevant).
 - 2011-2012: Selva, Lloseta, Muro, Llucmajor, CEIP Escola Graduada (Palma), Inca (IES Pau Casesnoves), Port de Pollença.
 - 2012-2013: Consell, Llubí, Lloseta, Santa Eugènia, Inca (es Serral de ses Monges i Cas Metge Cifre), Campanet, Esporles.
 - 2013-2014: Felanitx, Bunyola, Alaró, CEIP Son Anglada (Palma), Santa Maria, Sencelles, Binissalem.
 - 2014-2015: Lloret, Búger, Inca (jornada de portes obertes).
 - 2015-2016: CEIP Blai Bonet (Santanyí), Inca (Dia Internacional dels Museus), Escola de Música d'Esporles.
 - 2016-2017: Llucmajor, Sant Llorenç, Inca (Diada de Mallorca). Cal destacar aquest any la realització a Inca d'una exposició conjunta amb la UIB i l'Ajuntament amb el títol "L'Escola Franquista". Aquesta exposició temàtica està a l'abast dels ajuntaments i les entitats interessades. Durant els mesos de desembre de 2017 i gener de 2018 es realitzà a Alaró.
- h. **Gestió de les cessions: recollida, catalogació, restauració i conservació.** Des dels seus orígens els fons arxivístics i museístics de l'AMEIB no només s'han treballat a nivell de conservació, sinó que han anat augmentant a través d'adquisicions i donacions diverses, tant en forma de cessió com de dipòsit. Des de l'any 1996 s'han obert 438 expedients de cessions i de dipòsits temporals i permanents, provinents principalment d'institucions, centres educatius i particulars. Tot això ha fet créixer el fons de l'AMEIB afegint materials i mobiliari fins al punt de tenir problemes d'espai.
- i. **Jornades d'Estudis Locals.** Des de l'any 2007, els membres de l'AMEIB han participat com a ponents a totes les Jornades d'Estudis Locals celebrades a la ciutat d'Inca. A més a més, des de 2010 s'han presentat comunicacions a les JEL⁴ de Sóller i Fornalutx. De forma puntual també s'han presentat treballs d'investigació a les Jornades dels pobles d'Esporles, Llubí i Puigpunyent (2016), i sa Pobla, Son Servera, Porreres, ses Salines, Llucmajor, Sencelles i Lloret (2017).
- j. **La peça del mes.** La "peça del mes" és una iniciativa que permet presentar al públic en general distints materials, en petit format, de l'AMEIB. A més a més, ha tengut

3 Centres de professors i profesores.

4 Jornades d'Estudis Locals.

important ressò en la premsa educativa, setmanari local, mitjans d'Internet... Per tant, s'ha aconseguit una presència pública i un contacte amb els centres educatius de les Illes Balears i la societat en general.

S'han presentat al *ball* del centre un total de 69 peces. Des d'un "maridet" dels anys 40 a la dissecció d'un llangardaix. Deu d'aquestes peces s'exposaren entre 2007 i 2008, i la resta, ininterrompudament a partir del mes de setembre de 2011.

La informació sobre la "peça del mes" apareix en una cartel·la DIN A4 al costat de l'element exposat.

- k. **Participació a congressos i fòrums.** L'AMEIB ha pres part en esdeveniments científics sobre museologia de l'educació. En aquesta línia cal destacar que l'any 2002 va organitzar una primera trobada de museus d'educació i historiadors de l'educació prenent com a punt de partida les conclusions derivades del I Fòrum Ibèric sobre Museisme Pedagògic celebrat a Santiago de Compostel·la un any abans. Aquesta trobada va tenir com a objectiu reforçar la idea sorgida en el primer Fòrum Ibèric de crear una xarxa de museus pedagògics, als quals es van afegir els historiadors de l'educació interessats en l'estudi del patrimoni històric i educatiu. La trobada, celebrada a Palma els dies 3 i 4 d'octubre de 2002, va ser l'embrió de la Societat Espanyola per a l'Estudi del Patrimoni Històric i Educatiu (SEPHE), que es constituïria dos anys més tard.

Altres esdeveniments científics sobre patrimoni en general han comptat amb la participació de l'AMEIB, com per exemple la comunicació presentada al XII Col·loqui Nacional d'Història de l'Educació celebrat a Burgos el juny de 2003 (Serra, Aulí i Ramis, 2003), encara que possiblement una de les publicacions més completes per donar a conèixer la institució, els seus fons i el seu treball arxivístic i museístic sigui l'article publicat a la revista *Cabás* de desembre de 2010 (Carbonell, Aulí i Serra, 2010).

- l. **Publicacions i articles.** Per tal d'assolir els objectius de difondre el patrimoni de la institució i donar-la a conèixer, s'han publicat quatre llibres:

- SERRA BARCELÓ, J. 2002. Seqüència 1. *Documents sobre el magisteri nacional a Menorca arran de l'ocupació de l'illa per les tropes franquistes (1939).*
- CARBONELL MATAS, J.; AULÍ GINARD, A.; RAMIS DE PLANDOLIT, E.; SERRA BARCELÓ, J. 2010. *A l'ombra de la pissarra: el mestre Madrigal.*
- AULÍ GINARD, A.; CARBONELL MATAS, J.; SERRA BARCELÓ, J. 2011. *A l'ombra de la pissarra: de l'escola de Ses Cadenes a la de s'Arenal.*
- AULÍ GINARD, A.; CARBONELL MATAS, J.; SERRA BARCELÓ, J. 2011. *La formació professional a les Balears (1930-1970).*

Fig. 2. Publicacions de l'AMEIB

i s'han realitzat o col·laborat amb quatre articles publicats a diferents revistes o capítols de llibre:

- AULÍ GINARD, A.; RAMIS COLL, A.; SERRA BARCELÓ, J. 2002. “Les baixes mèdiques del magisteri balear (1940-1945): conseqüències posttraumàtiques de la guerra civil”, a *Gimbernat: revista catalana d'història de la medicina i de la ciència*, Vol. 38.
 - SERRA BARCELÓ, J.; AULÍ GINARD, A.; RAMIS COLL, A. 2003. “El ‘Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears’”, a *Etnohistoria de la escuela: XII Coloquio Nacional de Historia de la Educación*. Universidad de Burgos, SEDHE: Burgos, pp. 889-900.
 - SERRA BARCELÓ, J.; CARBONELL MATAS, J.; AULÍ GINARD, A. 2010. “Recogida y catalogación del PHE: El caso del AMEIB”, a *Cabás*, núm. 4.
 - AULÍ GINARD, A.; CÁNOVAS SALVÀ, J.; COMAS RUBÍ, F.; MOTILLA SALAS, X.; SUREDA GARCIA, B. 2016. *Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears. Los Museos Pedagógicos en España: entre la memoria y la creatividad*. TREA, Ediciones (ISBN:978-84-9704-957-3) y Editorial Universidad de Sevilla (EUS): Gijón. Capítol del llibre.
- m. **Altres activitats.** No podem deixar de banda la participació en activitats museístiques del Consell de Mallorca (Dia Internacionals dels Museus, Diada de Mallorca, jornades de portes obertes...) i l'assistència a les reunions del Consell Local d'Educació d'Inca.

12. Consideracions finals

Aprofitam les Jornades d'Estudis Locals d'Inca, seu de l'AMEIB, en les quals hem participat durant 11 anys, per difondre l'existència de l'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears entre els seus ciutadans. Així mateix ha estat una bona eina per apropar la institució al públic en general i motivar la interacció entre el món educatiu i la societat inquera a través del coneixement del patrimoni que es custodia a cada una de les seccions.

13. Referències bibliogràfiques

- ÁLVAREZ DOMÍNGUEZ, Pablo. 2016. *Los Museos Pedagógicos en España. Entre la memoria y la creatividad*. Ediciones Trea y Editorial Universidad de Sevilla: Gijón-Sevilla.
- ÁLVAREZ DOMÍNGUEZ, Pablo. 2012. “Museos Virtuales de Pedagogía, Enseñanza y Educación: hacia una Didáctica del Patrimonio Histórico-Educativo”, a *EARL. educación artística. revista de investigación*, 2.
- AVELLANEDA ARTIGAS, J.; MARTORELL TROBAT, J. [coord.]. 2007. *L'escola en la memòria Ses Voltes: gener-març 2007: Palma, Mallorca*. Ajuntament de Palma, Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Cultura; Fundació “Sa Nostra”: Palma.
- COLLELLDEMONT, E.; PADRÓS, N.; CARRILLO, I. [coord.]. 2010. *Memoria, ciudadanía y museos de educación*. Universitat de Vic, MUVIP, Càtedra UNESCO - Dones, desenvolupament i cultures: Vic.
- ESCOLANO BENITO, A. [ed.]. 2007. *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios, 1907-2007*. CEINCE: Berlanga de Duero.
- OTERO URTAZA, E. 1994. *Manuel Bartolomé Cossío: pensamiento pedagógico y acción educativa*. CIDE: Madrid.

PEÑA SAAVEDRA, Vicente [coord.]. 2003. *I Foro Ibérico de Museísmo Pedagógico. O museísmo pedagógico en España e Portugal: itinerarios, experiencias e perspectivas*. Actas. MUPEGA: Santiago de Compostel·la.

RUIZ BERRIO, Julio. 2006. "Historia y museología de la educación. Despegue y reconversión de los museos pedagógicos", a *Historia de la educación. Revista interuniversitaria*, 25: 271-290.

RUIZ BERRIO, Julio [ed.]. 2010. *El patrimonio histórico-educativo. Su conservación y estudio*. Biblioteca Nueva, Museo de Historia de la Educación Manuel B. Cossío [Memoria y Crítica de la Educación, 20]: Madrid.

RUIZ BERRIO, Julio. 2003. "La metamorfosi dels museus d'educació. Nous enfocaments i noves perspectives", a *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 6: 172-185.

SERRA BARCELÓ, J.; AULÍ GINARD, A.; RAMIS COLL, A. 2003. "El 'Arxiu i Museu de l'Educació de les Illes Balears'", a CALVO DE LEÓN, R.; CELADA PERANDONES, P.; BRIONGOS PEÑALBA, H.; FERNÁNDEZ MALANDA, D.; ARROYO ALONSO, L. J.; ESCOLANO BENITO, A.; JIMÉNEZ EGUIZÁBAL, J. A.; ESTEBAN RUIZ, F. T. 2003. *Etnohistoria de la escuela: XII Coloquio Nacional de Historia de la Educación*. Universidad de Burgos, SEDHE: Burgos, pp. 889-900.

SERRA BARCELÓ, J.; CARBONELL MATAS, J.; AULÍ GINARD, A. 2010. "Recogida y catalogación del PHE: El caso del AMEIB", a *Cabás*, núm. 4.